

Bij de foto: Op de jaren die Herman Bavinck (1854-1921) van 1882 tot 1902 in Kampen doorbracht rust het odium van zijn theologische werkzaamheid, terwijl hij zich in de daaropvolgende twee decennia, om met zijn eerste biograaf Valentijn Hepp te spreken, 'op breeder terrein' zou hebben begeven.
[LEES VERDER OP PAG. 2]

nr. 23, december 2005

IN DIT NUMMER:

Bavinck en Kampen

Voortgang Metamorfoze project

Kerstvakantie

...adcetera

*...adcetera is een uitgave van het
Archief- en Documentatiecentrum van de
Gereformeerde Kerken in Nederland.*

colofon

...adccetera is
een uitgave van
het Archief- en
Documentatiecentrum
van de Gereformeerde
Kerken in Nederland,
Broederweg 16,
8261 GT Kampen.
Telefoon 038 447 17 30
Fax 038 447 17 31
E-mail
info@adckampen.nl
Druk: drukkerij
De Bunschoter,
Bunschoten-
Spakenburg
Ontwerp: Peter Dees,
Zwolle
Foto omslag:
Prof. Dr. Herman
Bavinck in de tijd
dat hij dogmatiek
doceerde aan de The-
ologische Universiteit
te Kampen. Bron:
Almanak van het
Studentencorps F.Q.I.,
1894 (collectie ADC).

Ten geleide

Het is al weer december. De jaren tellen net als vroeger 365 dagen, maar het lijkt wel alsof de tijd sneller gaat naarmate de bezigheden zich vermeerderen. Zo althans is de beleving op het ADC. We hebben een bezig jaar achter de rug, waarin veel veranderingen plaats vonden, zaken tot een afsluiting kwamen en veel plannen werden ontwikkeld. De vaart zit er goed in, maar des te meer reden om even halt te houden en terug te blikken op de in 2005 afgelegde weg. Wat de personele sfeer betreft namen we afscheid van Mathijs Drievergen, die ruim tweeënehalf jaar archivaris was op het ADC. Zijn plaats is aan het einde van de zomer ingenomen door Wim Koole. 2005 was ook het jaar van de generale synode. Dat betekent voor het ADC verantwoording afleggen over de voorgaande periode en plannen maken voor de toekomst. Nadat de synode het akkoord had uitgesproken over de afgelopen drie jaar en waardering had geuit voor het werk van het ADC, is het nu de tijd voor plannen maken: nieuwe congressen, nieuwe archieven werven, nieuwe toegangen vervaardigen en nieuwe boeken maken. Wat het ADC bijzonder goed doet is dat de studiezaal dit jaar regelmatig bevolkt was door scriptieschrijvers, archiefordenaars en proefschriftschrij-

vers. De collectie van het ADC mag zich in een groeiende belangstelling verheugen. Daarnaast was 2005 een druk publicitair jaar. In de AD Chartas reeks verschenen bundels over gereformeerden in bezettingstijd en over Benne Holwerda; een bundel over Herman Bavinck ligt op de persen. En wat zal het volgende jaar bieden? Terugkijken en de dagen nog eens nagaan heeft geen zin als het doel is roem opbouwen. De bijbel waarschuwt daarvoor en de geschiedenis toont met vele voorbeelden dat zoiets een ijdel bedrijf is. Het ADC hoopt dat het onderzoek, het archief ordenen en het geschied schrijven mag bijdragen aan de vorming en opvoeding van onze harten tot wijsheid, zoals Psalm 90 zegt. Met het oog daarop wenst het ADC alle relaties een gezegend 2006.

Kampen staat in het gangbare beeld van Bavincks leven voor de wetenschap van de theologie, tegenover een verschuiving naar die van de wijsbegeerte, psychologie en pedagogie in zijn in Amsterdamse periode, die in 1902 aanving.

Een verschuiving die zo ingrijpend werd voorgesteld, dat er wel gesproken is van twee Bavincks, die van Kampen en die van Amsterdam. Dat werd wel tegengesproken, maar het is pikant dat de president-curator van de Vrije Universiteit in 1921 na Bavincks dood zou hebben gezegd: 'Het wordt tijd, dat nu aan de Vrije Universiteit weer eens dogmatiek gegeven wordt.'

Bavinck en Kampen

Kampen en Amsterdam tegen elkaar uitspelen is een gereformeerd gezelschapsspel en daarom ook met betrekking tot Bavinck aantrekkelijk, maar verdient niet veeleer de continuïteit in zijn leven de aandacht? Tussen 1895 en 1901 verscheen Bavincks *Gereformeerde dogmatiek*. Op deze monumentale prestatie is zoveel nadruk gelegd, dat het wel leek of hij in Kampen niets anders heeft gedaan dan pennen aan zijn *magnum opus*. Maar Bavinck deed in Kampen heus nog wel iets anders dan een dogmatiek schrijven.

Een enkele blik in zijn bibliografie leert dat hij in zijn eerste Kamper jaren zijn geregeld herdrukte boekje over *De welsprekendheid* publiceerde, dat hij in Kampen zijn *Beginselen der psychologie*, zijn *Schepping of ontwikkeling* en zijn *Hedendaagsche moraal* schreef. Het Sociaal Congres van 1891 diende hij er met een rapport over de algemene beginselen in de Schrift ter oplossing van de sociale kwestie. Te Kampen werd hij in 1883 benoemd tot lid van de Maatschappij der Nederlandse letterkunde en in 1897 tot lid van het Centraal

Comité van de Antirevolutionaire Partij verkozen. Zijn politieke activiteit was in die jaren überhaupt geen sinecure. Hij was het die op de deputatenvergadering van 1894 – in het heetst van de strijd tussen de democratische en de aristocratische vleugel in de partij – de aristocraat A.F. de Savornin Lohman voorhield: 'Wij weten het allen wel, dat gij geen conservatief zijt, maar waarom moeten wij u steeds vinden daar, waar gij niet behoort?' In diezelfde jaren zette hij zich in de Unie 'Een School met de Bijbel' in voor de zaak van de financiële gelijkberechtiging van openbaar en bijzonder onderwijs. In 1902 kruiste hij de degens met A.S. Talma over de toen brandende vraag of de werkgever-werknemer-verhouding een vrije rechtsverhouding betrof of een gezagsverhouding. En dan heb ik nog niet eens genoemd zijn arbeid ten bate van de vereniging van de kerken van de Afscheiding en de Doleantie, die Bavinck krachtig heeft bevorderd en waar waarlijk meer politiek dan theologie bij kwam kijken. En ten slotte moet ook genoemd worden zijn streven naar

de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs aan de Theologische School en het Gereformeerd Gymnasium. Natuurlijk is het waar dat zijn belangrijkste publicaties inzake onderwijs en pedagogiek verschenen na 1902, maar geen periode is hij intensiever bij de structurering van het christelijk middelbaar en hoger christelijk onderwijs betrokken geweest dan in zijn laatste decennium te Kampen.

Het beeld van Bavinck verdient nog steeds bijstelling en zijn werk stimuleert nog steeds de bezinning op de gereformeerde traditie en het gereformeerde heden. In januari verschijnt in de AD Chartas reeks een bundel over de theoloog Herman Bavinck (1854-1921). Dit boek is het resultaat van een driedaags internationaal congres, dat zijn persoon en werk tot onderwerp had. Dit congres vond plaats van 28 tot en met 30 oktober 2004 aan de beide instellingen voor hoger onderwijs, waaraan Bavinck verbonden is geweest: de Theologische Universiteit te Kampen (Oudestraat) en de Vrije Universiteit te Amsterdam. De aanleiding tot dit congres werd gevormd door het feit dat het in december 2004 honderdvijftig jaar geleden was dat zowel Bavinck als de Theologische Universiteit het levenslicht aanschouwden. De bundel biedt een twintigtal artikelen over onderwerpen als Bavinck en Guardini (J. Veenhof), Bavinck en de Vrije Universiteit (A.Th. van Deursen), Bavinck en Amerika (G. Harinck), Bavinck en de godsdienstwetenschap (J.N. Bremmer), Bavinck en de islam (A. Wessels), Bavinck over cultuur, geloof en publiek belang (A. Schilder), Noordmans over Bavinck (G.W. Neven), Bavinck en het innerlijk getuigenis van de Geest (C.

van der Kooi), Bavinck en de katholiciteit van de kerk (M.E. Brinkman) en Bavinck en de maatschappelijke vragen van vandaag (J.P.H. Donner). De bundel staat onder redactie van George Harinck en Gerrit W. Neven, omvat plm. 350 pag. en kost plm. € 20,- (donateurs ontvangen 20 % korting). ¶

Holwerda- bundel

Op 4 oktober 2002 belegde het ADC in zijn studiezaal een bijeenkomst ter herdenking van de vijftigste sterfdag van Benne Holwerda (1909-1952). Hij was gereformeerd predikant, speelde een belangrijke rol in de Vrijmaking en was van 1945 tot zijn vroege overlijden hoogleraar Oude Testament aan de Theologische Universiteit te Kampen (Broederweg). De reacties op de herdenkingsbijeenkomst waren uitgesproken positief en van diverse zijden werd gevraagd of de daar gehouden voordrachten zouden worden gepubliceerd. Ook werd meermalen bij het ADC aangedrongen: geef ons meer over Holwerda. Het bleek dat de herdenking van deze hoogleraar veel herinneringen wakker had geroepen en sympathie tot uiting bracht, die anders binnenskamers was gebleven.

Naar aanleiding van deze enthousiaste reacties besloot het ADC een bundel over Holwerda samen te stellen, waarin niet alleen de in 2002 gehouden voordrachten een plaats zouden hebben, maar ook teksten van andere scribenten over diverse aspecten van Holwerda's leven en werk zouden wor-

den geplaatst. Het resultaat daarvan ligt nu, drie jaar na de herdenkingsbijeenkomst, voor u als deel 10 in de AD Chartasreeks, verschenen bij uitgeverij De Vuurbaak te Barneveld. Goede wijn behoeft geen krans en daarom volstaan we hier met een greep uit de inhoud: C.J. de Ruijter schrijft over de preken en preekvisie bij Holwerda, K. van Bekkum over Holwerda als pastor van het verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog, E. Hooiveld over de invloed van Holwerda's visie op de eindtijd, onder meer op de journalistiek van P. Jongeling in het *Gereformeerd Gezinsblad*, leerling drs. H. de Jong en de kinderen van Holwerda halen herinneringen aan hem op en K.R. Veenhof handelt over Holwerda en het Oude Nabije Oosten. De bundel biedt ook onbekende foto's. Hij is verkrijgbaar voor € 17,90; donateurs kunnen de bundel op het ADC bestellen voor € 14,30 (excl. verzendkosten).¶

Voortgang Metamorfoze project

In het decembernummer van vorig jaar was te lezen hoe het ADC bezig is geweest met de voorbereidingen voor het Metamorfoze project gefinancierd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Door dit project is het mogelijk de vrijmaking-brochures, die vaak in een slechte staat verkeren en erg kwetsbaar zijn, te conserveren. De brochures worden hierbij gefotografeerd op microfilm (*verfilmen*

heet dat officieel). Voortaan kan de film geraadpleegd worden voor onderzoek, zodat de originelen in principe niet meer de kluis hoeven te verlaten. Inmiddels is dit project al goed op weg. Dit voorjaar werden een kleine 2000 brochures uitgezocht die verfilmd moeten worden. Veel meer kunnen het er ook niet worden, omdat voor ongeveer 20.000 opnames geld is uitgetrokken en een gemiddelde brochure al snel 10 opnames vergt. Tijdens het proces blijken er vanuit o.a. particuliere collecties telkens weer brochures op te duiken die we nog niet hadden gezien en die niet op de lijst staan. Wellicht is het mogelijk deze aanvullingen later te verfilmen en aan het hoofdbestand toe te voegen. Dit is echter nu nog niet aan de orde. Na het uitzoeken moeten de brochures gecatalogiseerd worden. Dit gebeurt in het Picasysteem volgens de officiële regels van titelbeschrijving. Nu is het corpus van de vrijmakingbrochures een lastig geval wat betreft titelbeschrijving. In de eerste plaats zijn er niet veel instanties die dit materiaal in hun bezit hebben. Zij die wel wat van deze brochures in de collectie bezitten, hebben deze lang niet altijd goed ingevoerd. Hierdoor zijn veel brochures niet of nauwelijks beschreven. In de tweede plaats voldoen veel brochures niet aan de regels van de titelbeschrijving. Dit heeft o.a. te maken met de tijd waarin ze ontstaan zijn. Door de oorlog was papier schaars en de officiële uitgeverij stonden onder streng toezicht van de bezetters. Men moest zich vaak behelpen en het uitgeven en drukken van de brochures gebeurde niet zelden enigszins amateuristisch. Er is veel gestencild materiaal bij vaak zonder duidelijke titel, auteursaanduiding, e.d.

Het catalogiseerproces is nu in volle gang al is er sprake van vertraging. Dit heeft te maken met het feit dat Wim Koole, die met de uitvoering van dit project belast is, nu ook de taken van archivaris voor zijn rekening moet nemen (zie verder in deze nieuwsbrief). Na de catalogiseerfase volgt de verfilmingfase. Deze zal in 2006 in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag plaatsvinden. Wanneer dit klaar is volgt er een omwerking van de titelbeschrijvingen. Het uiteindelijke doel van dit project is het op Internet beschikbaar maken van de brochures, zodat men die kan lezen zonder de eigen bureaustoel te verlaten. De verfilmde originele zullen in de kluis van het ADC onder geklimatiseerde omstandigheden bewaard worden.¶

Archief Generale Synode Amersfoort 2005

Op 22 november is het archief van de Generale Synode Amersfoort 2005 binnengekomen op het ADC. Gezien de sluitingsdatum van de synode (...) is dit een opmerkelijke prestatie. Het archief is al geordend aan de hand van de thematische agenda van de synode, zoals die ook op internet te vinden is. Na archivering is het archief onder voorwaarden te raadplegen. Deze voorwaarden zijn vastgesteld door de Generale Synode van Arnhem in 1981 in artikel 157, onderdeel II, van de Acta: De archiefbewarende kerk (lees: het ADC) is bevoegd alle stukken die in publieke zittingen van de synoden heb-

ben gediend, ter inzage te verstrekken. **Als regel dienen deze bescheiden aangevraagd te worden met goedkeuring van de raad van de kerk waarvan de betrokkene lid is.**

Met betrekking tot vertrouwelijke stukken zal deze aanvraag alleen kunnen geschieden door een kerkelijke vergadering.

In de goedkeuring van de kerkenraad moet wel worden vermeld welke stukken uit het Generaal Synodearchief het betreft. Onder deze voorwaarden willen wij u graag van dienst zijn op het ADC.¶

Beurs

Reis en studiebeurs van de Stichting De Honderd Gulden Reis

Doel

De beurs is bedoeld voor reizen ten bate van studie.

Wie kan aanvragen

Studenten of afgestudeerden in de (kunst-)geschiedenis, letteren, rechten, theologie of wijsbegeerte aan een van Nederlands universiteiten, hogescholen of soortgelijke instellingen, bij voorkeur zij die affiniteit hebben met de gereformeerd-protestantse traditie.

Wat kan aangevraagd worden

Een vergoeding van de reis-, studie- en verblijfkosten.

Hoe kan aangevraagd worden

Een aanvraag dient ten minste vergezeld te gaan van een reisplan, een motivering voor en omschrijving van de

voorgenomen studie, een begroting van de kosten en een curriculum vitae.

Wanneer kan aangevraagd worden

Aanvragen dienen voorafgaand aan de reis ingediend te worden en voor 1 februari in het bezit van de Stichting te zijn. De afhandeltijd van de aanvragen is ± drie maanden

Contactpersonen en nadere informatie
Mr. Dr. H.-M.Th.D. ten Napel
Offenbachlaan 8
2253 CR Voorschoten
email: h.m.t.d.tennapel@law.leidenuniv.nl

Prof. dr. G. Harinck
p/a Historisch Documentatiecentrum
Kamer 1 B-30
Vrije Universiteit
De Boelelaan 1105
1081 HV Amsterdam
email: g.harinck@dienst.vu.nl

Postadres
Stichting 'De Honderd Gulden Reis'
p/a Historisch Documentatiecentrum
Kamer 1 B-30
Vrije Universiteit
De Boelelaan 1105
1081 HV Amsterdam¶

Donateurs

Het ADC is blij met de jaar in jaar uit groeiende groep van donateurs die met hun bijdragen bundels, congressen en allerlei andere activiteiten van het ADC steunen. Historisch werk moet wortelen in een levende gemeenschap en uw bijdragen zijn het bewijs dat

die verbondenheid bestaat en sterker wordt. Wij sturen u als donateur tweemaal per jaar onze nieuwsbrief en houden u op de hoogte van historische activiteiten. Wilt u ook donateur worden of wilt u iemand anders aanmelden voor het donateurschap, mail dan naar info@adckampen.nl of bel 038-4471730.¶

Kerstvakantie

Het ADC zal rond de kerstdagen en de jaarwisseling gesloten zijn van maandag 26 december tot vrijdag 6 januari. Vanaf maandag 9 januari zijn we u graag weer behulpzaam.¶

Aanwinsten / Archieven

Afgelopen maanden heeft het ADC ontvangen:

- Archivalia van de GPV fractie (m.n. oude agenda's)
- Archief van Stichting Fundament
- Archief van de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) te Garrelsweer
- Archivalia van Prof. D. Deddens
- Archief van JV Immanuël Kampen
- Aanvulling op het archief van de Contact Commissie Gereformeerde Garnizoenskerken
- Aanvulling op het archief van de Nederlands Gereformeerde Kerken
- Archief van de Generale Synode Amersfoort 2005

**Teken
nu in!**

**Nieuwe geheel
herziene editie
Meer dan 3500
trefwoorden!
3 kloekke banden
+ cassette**

Christelijke Encyclopedie

Verwacht in september 2005

**Uitgebreide informatie & bestellingen:
www.kok.nl/christelijkeencyclopedie**